

Faculty of Social Sciences
Institute of Social Studies and Research

Quarterly of Social Studies Research in Iran
Vol. 10, No. 2:587-623, Summer 2021
Doi: 10.22059/jisr.2020.302336.1064

**The Relationship between Religiosity and Family Values with
Fertility Desires and Intention among Married Women in Tehran***

Zeinab Kaveh Firouz¹
Mohammad Jalal Abbasi-Shavazi²
Seyed Hossein Serajzadeh³
Negar Ramazi⁴

Received: May 6, 2020

Accepted: November 9, 2020

Abstract

Introduction: In addition to physiological factors, the determinants of fertility levels in different societies include various economic, social, political, environmental and cultural factors. The impact of these factors on fertility varies across different populations and subgroups. Thus, fertility and attitudes toward childbearing, are not only shaped by the economic factors and costs of parturition, but are also significantly affected by the cultural and societal factors. The purpose of the present study is to investigate the relationship between religiosity and family values, with childbearing desires and intentions among married women in Tehran.

Method: The research is based on a survey conducted among a sample of 398 married women using multi-stage stratified sampling method in Tehran. In this study, religiosity and its dimensions (belief, ritual, experiential, consequential) have been analyzed according to the Glock and Stark measure

---

* This paper is based on the findings of MA thesis entitled "The Relationship between Religiosity and Family Values with Intentions and Fertility Intentions Among women with a spouse in Tehran", Kharazmi University, Faculty of Literature and Humanities

1. Assistant Professor, Department of Social Sciences, Kharazmi University (Corresponding Author), z.kavehfirouz@gmail.com

2. Professor of Demography, University of Tehran, Honorary Professor, University of Melbourne, mabbasi@ut.ac.ir

3. Associate Professor, Department of Social Sciences, Kharazmi University, serajsh@yahoo.com

4. Master of Arts in Social Sciences, Kharazmi University, ramzi.negar74@gmail.com

and family values using Inglehart's theory in two aspects of traditional (material) and modern (metamaterial) values.

Finding: The results showed that mean number of children ever born for women in this study is 1.58 children and the ideal average fertility is 1.95 children. Around 74 percent of women in the study did not intend to give birth to another child, while nearly 40 percent of women considered only one child as ideal. The results of bivariate analysis showed no significant relationship between religiosity and its dimensions with fertility desires, but religiosity can affect women's fertility intentions. Also, family values are significantly associated with fertility tendencies and intentions. The results of path analysis showed that family value variables (beta coefficient of 0.243) was the sole significant proximate determinant of fertility desires. Age and socio-economic status while directly affecting desires to have children, influenced fertility ideals through religiosity and family values indirectly. Logistic Regression analysis revealed that religiosity and family values had significant impact on intentions in having children but there was no relationship with The results of logistic regression showed variables of religiosity and family values has a significant relationship with fertility intention but the relationship between the socioeconomic status and fertility intention was not significant. Finally, it can be said women's fertility behaviors are influenced by the socio-economic, cultural and demographic context of society.

Conclusion: Religiosity and family values as a social and cultural structure play a decisive role in the formation of reproductive behaviors. Fertility behavior as the most important variable of population dynamics is a multifaceted issue and a wide variety of economic, social, and cultural factors influence fertility through complex mechanisms. Therefore, it is vital to identify determinants of fertility behavior in order to design appropriate policies in the country. Government policies must also be in line with the desires and interests of women and families.

Keywords: Religiosity, family values, fertility desires, childbearing intention, women, Tehran city

Bibliography

- Abbasi Shavazi, M. J., and Hosseini-Chavoshi, M. (2013), **Fertility Trend and Level During the Last Four Decades In Iran: Application of the Own-Children Method in Estimating Fertility Using The 1986 And 2011 Censuses**, Research Report, Statistics Research Institute, Statistics Center of Iran. (*In Persian*)
- Abbasi Shavazi, M. J., and McDonald, P. (2008), **Family Change in Iran: Religion, Revolution, and the State, in International Family Change: Ideational Perspectives**, Jayakody, R., Thornton, A., and Axinn, W. (Eds.), Taylor & Francis Group, New York, NY 10016.
- Ahmadzadeh, R., and Ghasemi, T. (2013), A Study of the Role of Internet on Family Values (Case Study: Youth in District 15 of Tehran). **Media Studies**, No. 23: 59–72.
- Akram, R., Sarker, A. R., Sheikh, N., Ali, N., Mozumder, M., and Sultana, M. (2020), Factors associated with Unmet Fertility Desire and Perceptions of Ideal Family Size among Women in Bangladesh: Insights from a Nation Wide Demographic and Health Survey. **PLoS ONE**, No. 15: 97–134.
- Barbalet, J. (2008), **Weber, Passion and Profits (The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism in Context)**, Cambridge: Cambridge University Press.
- Baudin, T. (2015), Religion and Fertility: the French Connection. **Demographic Research**, No. 2: 397–420.
- Beck, U., and Beck-Gernsheim, E. (2002), **Individualization: Institutionalized Individualism and Its Social and Political Consequences**. SAGE Publications Ltd.
- Bernardes, J. (2011), **An Introduction to Family Studies**, Translated by: H. Ghazian, Tehran: Ney Publishing.
- Bessey, D. (2018), “Religion and Fertility in East Asia: Evidence from the East Asian Social Survey”. **Pacific Economic Review**, No. 23: 517–532.
- Bryce, N., Camp, R., and Salangar, R. (2011), **Analysis of Psychological Data with SPSS Program**, 3rd Edition, Tehran: Doran.
- Erfani, A., and Shojaei, J. (2015), “Proximate Determinants of Fertility Intentions in Tehran, Iran”. **Journal of Population Association of Iran**, No. 10, 164–186. (*In Persian*)
- Fahlén, S., and Oláh, L. (2010), **Female Employment, Work Hours and Childbearing Intentions in Sweden in the Early 2000s: A Capability Perspective**. Stockholm University: Stockholm Research Reports in Demography.
- Ferjka, T., and Westoff, C. (2006), “Religion, Religiousness and Fertility in the U.S.A and in Europe”. Maxplanck Institute for Demographic Research, No. 4: 10–25.

- Ghanbari Barzian, A., and Dervish, M. (2017), “Investigating the Effect of Cyberspace Consumption on Religiosity and Family Values-a Case Study of Isfahan”. **Sociology of Life Style**, No. 8: 219–254. (*In Persian*)
- Goldscheider, C. (2006), “Religion, Family, and Fertility: What Do We Know Historically and Comparatively?” In Renzo Derosas and Frans van Poppel (Eds.), **Religion and the Decline of Fertility in the Western World**, No. 7: 41–57.
- Heyford, S. R., and Morgan, S. P. (2008), “Religiosity and Fertility in the United States: The Role of Fertility Intentions”. **Sociology Forces**, No. 86: 1188–1166.
- Hosseini, H (2006), **Ethnicity and Reproduction: Explaining the Reproductive Behaviors of Kurdish and Turkish Women in Urmia**, PhD Thesis in Demography, Faculty of Social Sciences, University of Tehran. (*In Persian*)
- Hosseini, H (2013), **Socio-Economic Demography and Family Planning**, 4th Edition, Hamadan: Bu-Ali Sina University Press. (*In Persian*)
- Hosseini, H., and Abbasi-Shavazi, M. J. (2008), “Changes in Thought and Its Impact on the Behavior and Reproductive Ideals of Kurdish and Turkish Women”. **Women in Development and Politics**, No. 2: 84–55. (*In Persian*)
- Inglehart, R. (2012), **Cultural Transformation in the Advanced Industrial Society**, Translated by M. Veter, 2nd Edition, Tehran: Kavir.
- Inglehart, R., and Pita, N. (2016), **Religion and Politics in the Sacred and Customary World**, Translated by M. Veter, Tehran: Kavir.
- Jeffery, P., and Jeffery, R. (2000), “Religion and Fertility in India”, **Economic and Political Weekly**, No. 35: 3253–3259.
- Kalantari, S., Rabbani, R., and Octave, R. (2005), “Study of Social, Economic and Cultural Factors Affecting Fertility with Emphasis on the Role of Family Planning in Isfahan”. **Shushtar Azad University**, No. 7: 107–150. (*In Persian*)
- Kavehfiroz, Z., Zare, B., and Shamsedini, H. (2016), “The Effect of Life Style Dimension on Attitudes towards Childbearing among Married Women in Tehran City”. **Women in Development and Politics**, No. 14: 217–234. (*In Persian*)
- König, S. (2011), “Higher Order Births in Germany and Hungary: Comparing Fertility Intentions in a National Context”. **Sozialforschung MZES Mannheim**, No. 6: 1–18.
- Labibi, M. (2013), A New Approach to the Evolution of Family Values in Iran, Social Science Month Book, No. 61: 32–39 (*In Persian*)
- Lucas, D., and Meyer, P. (2013), **An Introduction to Population Studies**, Translated by H. Mahmoudian, Tehran: University of Tehran. (*In Persian*)

- Mahmoudian, H., and Nobakht, R. (2010), "Religion and Reproduction: Analysis of Reproductive Behavior of Sunni and Shiite Religious Groups in Goledar, Fars Province". **Iranian Social Issues Quarterly**, No. 1: 195–215. (*In Persian*)
- Mahmoudiani, S., and Shahriari, S. (2015), "Religion and Development Roles in Fertility Behavior among Kurdish Women in Iran". **Scientific Journal of Kurdistan University of Medical Sciences**, No. 20: 91–100. (*In Persian*)
- McClelland, D. (1987), **The Achieving Society**. Totawa, NJ: Barnes & Noble.
- Miettinen, A., and Paajanen, P. (2003), "Value Orientations and Fertility Intentions of Finnish men and women", *Yearbook of Population Research in Finland*, No.39: 201-226.
- Miller, W. B. (2010), Fertility intentions, counterintentions, and subintentions – Atheoretical framework and graphic model, Unpublished, Retrieved from
- http://www.tfri.org/TFRI.org/TFRI Unpublished_ Papers_ files
- Miller, W. B. (2011), "Differences between Fertility Desires and Intentions: Implications for Theory, Research and Policy. **Vienna Yearbook of Population Research**, No. 9: 75–98.
- Mohammadi, M., and Rastergarkhaled, A. (2015), Cultural Changes, and Reduce Fertility in Iran (Based on Second Analyze of Data of Iranianâ™s Survey Values and Attitudes). **Journal of Applied Sociology**, No. 26: 159–180. (*In Persian*)
- Ojaghlo, S., and Saraie, H. (2014), A study of Temporal Changes of Child Value in Iran (Zanjan City Womans). **Quarterly of Social Studies and Research in Iran**, No. 3: 261–283. (*In Persian*)
- Adongo, P. B., Phillips, J. F., and Binka, F. N. (1998), "The Influence of Traditional Religion on Fertility Regulation among the KassenaNankana of Northern Ghana". **Population Council**, No. 4: 1–23.
- Preda, M., Mareci, A., Tudoricu, A., Taloş, A. M., Bogan, E., Lequeux-Dincă, A. I., and Vijulie, I. (2020), "Defining the Concept of Family through the Lens of Fertile-Aged Women in Bucharest, Romania—between Traditionalism and Inclusion". **Sustainability**, No 12: 2691.
- Rajabi Rostami, M. (2012), **Study of the Effect of Secularism on Fertility in Iran**, Master Thesis in Demography, Faculty of Social Sciences, University of Tehran. (*In Persian*)
- Rezaeinasab, Z., and Fotoohi, S. (2017), "Socio-cultural Factors Influencing the Fertility of Married Women (49–15) in Ilam City". **Ilam Culture Scientific and Promotional Quarterly**, No. 18: 112–133. (*In Persian*)

- Retherford, R. D., Ogawa, N., and Sakamoto, S. (1996), “Values and Fertility Change in Japan”. **Population Studies**, No. 50: 5–25.
- Roche, G. (2012), **The Sociology of Talcott Parsons**, Translated by A. Nikgozar, Tehran: Ney Publishing.
- Saeedi Madani, S., Karimi, H., Jalilian, A., and Armand, M. A. (2015), “Determinants of Reproductive Behavior of Women in Shiite and Sunni Religious Groups”. **Cultural and Educational Quarterly of Women and Family**, No. 11: 71–97. *(In Persian)*
- Sagone, E., and De Caroli, M. E. (2014), “The Portrait of Values in Family: A Cross-Age Study in Sicilian Context”. **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, No. 12: 194–198.
- Sarai, H. (2015), “Time and Time Again in This Work”. **Journal of Population Association of Iran**, No. 2: 60–37. *(In Persian)*
- Saraie, H., and Ojaghloo, S. (2013), “The Generational Study of Marriage Value Change in Iran (Case of Study: Women in Zanjan City)”. **Journal of Iranian Social Development Studies**, No. 5: 19–42. *(In Persian)*
- Sarukhani, B., and Rifatajah, M. (2013), “Sociological Factors Affecting the Redefinition of Women’s Social Identity”. **Women’s Research**, No. 1: 71–91. *(In Persian)*
- Shojaei Zand, A. (2005), “A Model for Measuring Religiosity in Iran”. **Iranian Journal of Sociology**, No. 1: 66–34. *(In Persian)*
- Shojaei, J., and Yazdkhasti, B. (2017), “A Systematic Review of Studies of Fertility Decline in the Last Two Decades”. **Women’s Strategic Studies**, No. 19: 137–159. *(In Persian)*
- Serajzadeh, H., and Pouyafar, M. R. (2017), “Religion and Social Order: A Study of the Relationship between Religiosity and Feelings of Anomie and Perversion among a Sample of Students”. **Social Issues of Iran**, No. 63: 71–105. *(In Persian)*
- Soroush, M., and Bahrani, S. (2012), The Relationship between Religiosity, Attitudes toward Gender Roles and Attitudes Toward Children with the Real and Desirable Number of Children. **Woman in Development and Politics**, No. 2: 189–208. *(In Persian)*
- Statistics Center of Iran (2015), **Results of the General Census of Population and Housing**, Tehran. *(In Persian)*
- Torabi, F., Askari Nodooshan, A., and Ali-Mandegari, M. (2017), Changes in Marriage and Family in Iran. **Journal of Population Association of Iran**, No. 4: 55–74. *(In Persian)*
- Vogl, T. S., and Freese, J. (2020), “Differential Fertility Makes Society More Conservative on Family Values”. **Proceedings of the National Academy of Sciences**, No. 117: 7696–7701.

- Wilson, M., and McClelland, D. (1987), “The Time Course of Perceptual Choice: The Leaky, Competing Accumulator Model”. **Psychological Review**, No. 3: 550–592.
- Zang, L. (2008), “Religious Affiliation, Religiosity and Male and Female Fertility”, **Demographic Research**, No. 18: 233–262.
- Zhairinia, M., and Azadarmaki, T. (2015), “Value Orientation and its Relationship with Economical and Social Changes in Bandar-Abbas City”. **Quarterly Journal of Socio-Cultural Development Studies**, No. 3: 135–153. (*In Persian*)

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

رابطه دینداری و ارزش‌های خانواده با تمایلات و قصد فرزندآوری در میان

زنان متأهل شهر تهران*

زینب کاوه‌فیروز^۱

محمدجلال عباسی شوازی^۲

سید حسین سراج‌زاده^۳

نگار رمزی^۴

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۸/۱۹

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۲/۱۷

چکیده

هدف پژوهش حاضر، بررسی رابطه دینداری و ارزش‌های خانوادگی با تمایلات و قصد باروری در میان زنان متأهل شهر تهران است. این مطالعه به روش پیمایشی و با استفاده از ابزار پرسشنامه انجام گرفت و در آن، ۳۹۸ نفر از زنان متأهل شهر تهران با استفاده از روش نمونه‌گیری چندمرحله‌ای طبقه‌ای بررسی شدند. مطابق نتایج، میانگین باروری^۵ برای زنان نمونه ۱/۵۸ فرزند و میانگین باروری ایده‌آل ۱/۹۵ فرزند به دست آمد. حدود ۷۴ درصد زنان تمایلی به داشتن فرزند بیشتر ندارند و حدود ۴۰ درصد، تک‌فرزندی را به‌عنوان ایده‌آل فرزندآوری در نظر دارند. نتایج آزمون‌های دو متغیره نشان می‌دهد دینداری و ابعاد آن با تمایلات باروری رابطه معناداری ندارد، اما دینداری در مجموع می‌تواند بر قصد باروری زنان تأثیرگذار باشد. مطابق نتایج تحلیل مسیر، متغیر ارزش‌های خانواده با ضریب بتای ۰/۲۴۳ تنها متغیر بلافصل اثرگذار بر تمایلات باروری زنان مورد بررسی است. متغیر سن و پایگاه اقتصادی-اجتماعی، ضمن تأثیر مستقیم بر تمایلات باروری، به کمک متغیر دینداری و ارزش‌های خانواده بر تمایلات باروری زنان مورد مطالعه تأثیرگذار بوده است. نتایج رگرسیون لجستیک نشان داد متغیرهای مستقل دینداری و ارزش‌های خانوادگی تأثیر معناداری بر احتمال قصد باروری زنان دارد و میان متغیر پایگاه اقتصادی-اجتماعی و احتمال قصد باروری زنان رابطه معناداری وجود ندارد. در مجموع، رفتارهای باروری زنان از زمینه‌های اقتصادی-اجتماعی، فرهنگی و جمعیتی جامعه تأثیر می‌پذیرد. در این میان، دینداری و ارزش‌های خانوادگی به‌عنوان سازهای اجتماعی و فرهنگی، نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری رفتارهای باروری دارند.

واژه‌های کلیدی: ارزش‌های خانوادگی، تمایلات باروری، دینداری، زنان، شهر تهران، قصد فرزندآوری.

*مقاله علمی-پژوهشی، مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان «رابطه دینداری و ارزش‌های خانواده با تمایلات

باروری و قصد فرزندآوری در بین زنان متأهل شهر تهران»، دانشگاه خوارزمی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی

۱. استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه خوارزمی (نویسنده مسئول)، z.kavehfiroz@gmail.com

۲. استاد جمعیت‌شناسی دانشگاه تهران و استاد افتخاری دانشگاه ملبورن، استرالیا، mabbasi@ut.ac.ir

۳. دانشیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه خوارزمی، serajsh@yahoo.com

۴. کارشناس ارشد پژوهش علوم اجتماعی، دانشگاه خوارزمی، ramzi.negar74@gmail.com

در این بررسی، منظور از میانگین باروری، شاخص باروری واقعی است که براساس شمار کل فرزندان زنده به‌دنیا آمده زنان تا زمان بررسی اندازه‌گیری شد (CEB).

مقدمه و بیان مسئله

تقریباً در همه جوامع، خانواده مهم‌ترین کانون تأمین نیازهای عاطفی، اجتماعی و مادی اعضا و محیط مشترکی برای زندگی، تعامل، حمایت و مراقبت اعضا از یکدیگر به‌شمار می‌رود. در سطح کلان اجتماعی، نقش خانواده در تداوم سنت‌ها، تولید و بازتولید ارزش‌های فرهنگی و نیز انتقال بین‌نسلی هنجارهای اجتماعی و مذهبی از اهمیت محوری برخوردار است و آداب و رسوم، ارزش‌ها، روابط و رفتارهای خانواده، بخش مهمی از هویت فرهنگی هر جامعه را تعریف می‌کند. در جامعه ایران نیز نهاد خانواده از دیرباز، عنصری مهم در زندگی فردی و اجتماعی ایرانیان محسوب می‌شده و کانون گرم خانواده تأمین‌کننده نیازهای عاطفی، معنوی، اجتماعی و مادی اعضا بوده است. برای قرن‌های متمادی، نهاد خانواده در جامعه ایران، کانون اصلی حمایت مادی و اجتماعی از تمامی اعضا در مقابل مسائل مختلف زندگی قلمداد می‌شد. با وجود تداوم نقش محوری عناصر فرهنگی گذشته و نظام ارزش‌های اسلامی بر نگرش‌ها و رفتارهای خانوادگی در ایران، هم‌زمان با تغییرات جهانی در دهه‌های اخیر، تغییرات بنیادین در ساختار و ابعاد مختلف کارکردی، رفتاری و نگرشی خانواده ایرانی ایجاد شده است (ترابی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۵). یکی از عرصه‌هایی که در دهه‌های اخیر در ایران دستخوش تحولات بسیار شده، کنش‌های فرزندآوری افراد و خانواده‌ها به‌ویژه زنان است و کاهش سطح باروری از تجربیات مهم خانواده ایرانی بوده است (عباسی شوازی و حسینی چاوشی، ۱۳۹۲)؛ به‌طوری‌که میزان باروری کل، از حدود ۷ فرزند در اوایل دهه ۱۳۴۰ به ۱/۸ فرزند در سال ۱۳۹۰ و ۲/۰۱ فرزند در سال ۱۳۹۵ رسید. این شاخص در سال ۱۳۹۵ برای نقاط شهری ۱/۸۶ فرزند و در نقاط روستایی ۲/۴۸ فرزند است. میزان باروری کل در سال ۱۳۹۵ در استان تهران ۱/۵۶ فرزند بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵).

گذار باروری در ایران، به‌طور غیرمستقیم در فاصله زمانی سه دهه (از ابتدای دهه ۱۳۵۰ تا اواخر دهه ۱۳۷۰) صورت گرفت و تغییرات زیادی در رفتارها و نگرش‌های باروری رخ داد. این تغییرات، متناسب با تحولاتی بود که در برخی از ابعاد سنتی خانواده به‌وقوع پیوسته است. خانواده جدید امروزی، ارزش‌های جدیدی را نیز به‌همراه داشته است. به عبارتی بافت سنتی خانواده، با آمیزه‌ای از تداوم و تغییر مواجه بوده است. علاوه بر تأثیر مهم برنامه‌های تنظیم خانواده در تغییرات باروری، فرایند گذار باروری، متناسب با تحولاتی بوده است که در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و نیز برخی از ابعاد سنتی خانواده به‌وقوع پیوسته و به تغییراتی در

ایستارهای مرتبط با ازدواج و درنهایت رفتارها، تمایلات و قصد فرزندآوری مردم منجر شده است (حسینی و عباسی شوازی، ۱۳۸۸). می‌توان گفت امروزه تغییر در نگرش به فرزندآوری، برخلاف گذشته، تنها ناشی از مسائل اقتصادی و هزینه‌های فرزندآوری نیست (کاوه‌فیروز و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۱۸) و با تغییرات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی مرتبط است، اما ماهیت و ترکیب خاص هریک از این عوامل، از جامعه‌ای به جامعه دیگر متفاوت است (عباسی شوازی و علی‌مندگاری، ۱۳۸۹).

ایران به‌عنوان جامعه‌ای مذهبی و دینی، ارزش زیادی برای خانواده، ارزش‌ها و تداوم آن قائل است (قنبریان و درویشی، ۱۳۹۵: ۲۲۱). ارزش‌های خانواده از اساسی‌ترین عناصر یک نظام اجتماعی هستند که با کنترل و هدایت آن‌ها می‌توان جامعه را به زوال یا تعالی رساند. اگر خانواده را یکی از بنیادی‌ترین واحدهای اجتماعی بدانیم، هر واحد اجتماعی حداقل دو بعد دارد: بعد ساختاری که به منابع مادی و امکانات رفاهی اشاره دارد و بعد نهادی که به هنجارها و ارزش‌های حاکم بر آن واحد اجتماعی اشاره می‌کند. این ارزش‌ها و هنجارها به‌صورت نامرئی در هر واحد اجتماعی مانند خانواده حضور دائمی دارند (احمدزاده کرمانی و قاسمی، ۱۳۹۲: ۵۲). در اثر تغییرات ساختاری و اجتماعی مانند شهرنشینی، توسعه و مدرنیزاسیون، بالارفتن سطح تحصیلات و سواد جامعه، گسترش کمی و کیفی وسایل ارتباط جمعی و زمینه‌های پذیرش فرهنگ پسمادرن که بر نسبی‌گرایی و سیالیت ارزش‌ها تأکید دارند، سبب شده است خانواده به‌سمت فردی‌شدن حرکت کند و در نتیجه ارزش‌های نهاد خانواده، ازدواج و فرزندآوری تغییرات وسیعی یافته است. یکی از مهم‌ترین پیامدهای فردی‌شدن خانواده، دگرگونی ارزش‌های خانواده و ظهور ارزش‌های نوینی است که بر مبنای آن‌ها، خواسته‌های فرد در عرصه خانواده واجد ارزش می‌شود و جای ارزش‌های خانوادگی را می‌گیرد (بک و بک گرینشیم، ۲۰۰۲). در جریان ظهور ارزش‌های فردگرایانه در عرصه خانواده، افراد می‌توانند با فراغت از بایدها و نبایدهای مبتنی بر ارزش‌های جمع‌گرایانه خانواده، براساس سلیقه و خواسته‌های شخصی خود رفتار کنند. از سوی دیگر، ارزش‌ها در خانواده در هر نسل تغییر می‌کنند. بزرگ‌ترها بیشتر به ارزش‌هایی که با گذشته پیوند دارند گرایش دارند؛ درحالی‌که جوانان بیشتر متمایل به ارزش‌هایی هستند که با آینده پیوند دارند (ساگن و دیکارولی^۱، ۲۰۱۴: ۱۹۵).

در میان عوامل مؤثر بر تغییرات خانواده، علاوه بر سطوح توسعه اقتصادی-اجتماعی و عوامل مرتبط با آن، در بسیاری از تحقیقات، نقش و تأثیر دینداری نیز مدنظر بوده و تغییرات حوزه خانواده را متأثر از تغییرات دینی و تأثیر آن بر نهاد خانواده دانسته‌اند. باورهای مذهبی و دینداری، ارزش‌ها و هنجارهایی هستند که رفتار مشروع را به شکلی مستقیم به ابعاد برآوردشده در زمینه باوروری، یعنی قواعد و هنجارهایی که در تنظیم خانواده نقش دارند، ارتباط می‌دهند (فرکا و وستوف^۱، ۲۰۰۶). مذهب دستورالعمل‌هایی برای زندگی دیکته می‌کند که سیستمی از باورها، نگرش‌ها و اعمال به‌شمار می‌آید؛ ضمن آنکه در میان افراد آن گروه مشترک است (ترنر، ۲۰۱۰). مذهب نمایانگر ارزش‌های مسلط متعلق به ساحت قدسی در زندگی اجتماعی است و قدرت معنابخشی به کلیت زندگی را دارد. در جوامع سنتی، دین همواره نقش بسزایی در شکل‌گیری ارزش‌ها در حوزه‌های مختلف زندگی اجتماعی داشته و این حوزه‌ها با ارزش‌های دینی هدایت می‌شده است (وگل و فریز، ۲۰۲۰). امروزه در برخی جوامع، کاهش مشارکت در سازمان‌های مذهبی، تغییرات تدریجی اعتقادات مذهبی، کاهش کارکردهای سنتی دین، تغییر در نظام‌های اعتقادی و افزایش مذهب شخصی بارها گزارش شده است. برخی معتقدند دین بخش فراوانی از تأثیرات خود را در بیشتر بخش‌های زندگی اجتماعی از دست داده است و مردم نیز در تصمیم‌گیری‌های خود آزادند. مذهب بر رفتار جمعیتی تأثیرات متفاوتی دارد که این تأثیرات از یک سو با آموزه‌های دینی تأثیرگذار بر فرزندآوری یا استفاده از روش‌های پیشگیری از بارداری مرتبط است و از سوی دیگر ممکن است به‌دلیل منزلت اجتماعی باشد که از ساختار مذهبی خاصی به‌وجود می‌آید (محمودپانی و شهریاری، ۱۳۹۴: ۹۲؛ سعیدی مدنی و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۳).

یکی از پیامدهای گسترش ارزش‌های جدید، تغییرات در تمایل^۲ به فرزندآوری و نیز قصد^۳ فرزندآوری است. قصد فرزندآوری، انتخاب مشروط افراد برای داشتن فرزند است که نه‌تنها با نگرش زوجین به والدشدن و فرزندآوری مرتبط است، بلکه با درک آن‌ها از شرایط زندگی

1. Ferjika and Westoff

۲. ترکیب شناخت‌ها، احساس‌ها و آمادگی برای عمل به یک چیز معین را گرایش شخص به آن چیز می‌گویند (کریمی، ۱۳۸۵). تمایل یعنی دوست‌داشتن یا تمایل زنان به داشتن فرزند یا فرزند دیگر (حسینی، ۱۳۸۷).
۳. رفتار تابع قصد و نیت است و قصد و رفتار نیز تابع گرایش به‌سوی آن رفتار است (تابع انتظار فایده و ارزیابی فایده) و هنجار ذهنی (تابع انتظارات افراد مهم یا انتظارات دیگران و انگیزه برای پیروی از انتظارات دیگران) (رفیع‌پور، ۱۳۷۲: ۱۸۷). قصد یعنی نیت زنان برای داشتن فرزند یا فرزند دیگر (حسینی، ۱۳۸۷).

ارتباط دارد (فهلن و اوله^۱، ۲۰۱۰). بین آنچه کسی می‌خواهد (تمایل دارد) و آنچه در واقع قصد دارد، تمایز وجود دارد. تمایل مبتنی بر احساسات شخصی است؛ در حالی که قصد هم تعهد به عمل را شامل می‌شود و هم غالباً مبتنی بر وضعیت شخص است. تمایل به داشتن کودک، آثار فراوانی بر اندازه نهایی خانواده دارد که بیشتر آن‌ها مستقیم هستند و حتی آثار غیرمستقیم تمایلات از کل آثار قصد بیشتر است (میلر^۲، ۲۰۱۱). بنا بر آنچه گفته شد، قصد و تمایل به فرزندآوری ماهیتاً متفاوت است. این تفاوت‌ها نه تنها در پاسخ به محدودیت‌های بیرونی، اجتماعی و اقتصادی، بلکه در مورد عوامل داخلی، از جمله تصمیم‌های افراد برای رفتارهای باروری وجود داشته باشد. تمایلات و قصد باروری ممکن است براساس خواسته‌های فرد و شریک زندگی فرد به رفتارهای مختلف باروری منجر شود (میلر، ۲۰۱۰)؛ بنابراین رفتار باروری متأثر از قصد افراد در داشتن فرزند است و به‌عنوان متغیری اساسی در رفتار باروری شناخته شده است، اما لزوماً قصد به رفتار واقعی نمی‌انجامد و عوامل واسطه‌ای برای تحقق و بروز رفتار باروری مؤثر هستند (کنیگ^۳، ۲۰۱۱).

تغییر در ارزش‌های خانوادگی و مذهبی بر بسیاری از مسائل خانواده از جمله شیوه‌های همسرگزینی، ازدواج و فرزندآوری، انتظارات زن و شوهر از یکدیگر و مناسبات میان آن‌ها، تنوع الگوهای خانواده و تجربه‌های افراد در امور و روابط جنسی تأثیر گذاشته است. همچنین ارزش‌ها زیربنا و الگوی رفتار و اعمال به‌شمار می‌آیند و نقش اساسی در کنش‌های انسانی دارند؛ از این رو می‌توان نابسامانی‌های خانواده ایرانی را در تغییر ارزش‌های خانوادگی و دینداری یا عواقب تغییر این ارزش‌ها دانست. از آنجا که نگرش‌ها و الگوهای رفتاری جدید می‌توانند بر تمایلات و قصد زنان برای فرزندآوری تأثیرگذار باشند، درک این الگوها و سازوکار تغییرات آن در شناخت بهتر موضوع مؤثر خواهد بود.

پیشینه پژوهش

مطالعات متعددی به توصیف و تبیین دینداری و ارزش‌های خانوادگی با رفتار باروری پرداخته‌اند. برخی از مطالعات به تغییرات فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی مانند افزایش سطح تحصیلات، استقلال زنان و برابری جنسیتی، تغییرات فرهنگی و سکولاریسم، مشخصه‌های

---

1. Fahlen and Olah
2. Miller
3. Konig

فرهنگی، استفاده از رسانه و مدیریت بدن، جهانی شدن، ارزش‌ها و مشارکت دینی، فردگرایی، نقش‌های جنسیتی، ارزش فرزند و هزینه‌ها، فناوری‌های نوین ارتباطی، ضرورت کیفیت فرزندان و نگرانی از محیط مخاطره اجتماعی، فرهنگی و متعاقباً رابطه دینداری و ارزش‌های خانوادگی با باروری پرداخته‌اند (خالد و مقدمی، ۱۳۹۷؛ مدیری، ۱۳۹۶؛ خالد و همکاران، ۱۳۹۶؛ مدیری و رازقی، ۱۳۹۴؛ سروش و بحرانی، ۱۳۹۲؛ رجبی رستمی، ۱۳۹۱؛ آزاد ارمکی و مدیری، ۱۳۹۰؛ خالد و مقدمی، ۱۳۹۴؛ محمودیان و نوبخت، ۱۳۸۹؛ میسرا، ۲۰۰۴؛ زانگ، ۲۰۰۸؛ هی فورد و مورگان، ۲۰۰۸؛ بودن^۱، ۲۰۱۵؛ بسی، ۲۰۱۶ و...؛ برای مثال، رجبی رستمی (۱۳۹۱) نشان داد ارزش‌های دینی، اعتقادات مذهبی و مشارکت دینی افراد با تعداد ایده‌آل فرزندان رابطه مستقیم و معنادار دارد. در واقع، هرچه افراد اعتقادات، ارزش‌ها و مشارکت دینی بیشتری داشته باشند، فرزندان ایده‌آل بیشتری نیز می‌خواهند. نتایج پژوهش خالد و مقدمی (۱۳۹۴) بیانگر رابطه کاملاً معناداری میان متغیرهای فردگرایی، دینداری، سکولاریسم و ارزش‌های خانوادگی در میان مراکز استانی ایران با نرخ‌های باروری در این استان‌هاست؛ یعنی هرچه میزان دینداری شهرها بیشتر باشد، سطوح سکولاریسم و فردگرایی کمتر است و هرچه میزان توجه به ارزش‌های خانوادگی بیشتر باشد، نرخ باروری در آن شهرها بیشتر است و برعکس. هی فورد^۲ و مورگان^۳ (۲۰۰۸) با استفاده از داده‌های پیمایش ملی ۲۰۰۲ در آمریکا با نظرسنجی از زنان نشان دادند، مذهب در زندگی روزمره زنان بسیار مهم است. همچنین میزان باروری واقعی و تمایل به فرزنددار شدن در زنانی که معتقدند دین در زندگی روزمره بسیار مهم است، بیشتر از کسانی است که معتقدند دین مهم نیست یا اهمیت کمتری دارد. از طرفی در پژوهش آن‌ها مشاهده شد کسانی که دیندارتر هستند، نگرش‌های سنتی‌تری درباره نقش‌های جنسیتی و خانواده دارند که موجب افزایش باروری می‌شود. پژوهش دیگری توسط بودن (۲۰۱۵) انجام شد که این پژوهش رابطه معنادار بین دین و باروری را نشان می‌دهد. پردا^۴ و همکاران (۲۰۲۰) به این نتیجه رسیدند که صرف‌نظر از سطح تحصیلات یا میزان درآمد افراد، تشکیل یک خانواده بزرگ‌تر، رابطه معناداری با جنبه‌های مالی زندگی دارد. همچنین زنان در گروه‌های سنی جوان اعلام کردند که فرزندآوری مانع اشتغال زنان است. اگرچه بر مبنای ارزش‌های جدید خانواده، میزان باروری به‌طور مداوم در

---

1. Baudin
2. Heyford
3. Morgan
4. Preda

حال کاهش است، نگرش ذهنی و رفتار باروری زنان در مرحله گذار است. به همین دلیل در رومانی به یک اقدام جمعیتی پایدار برای مقابله با مسائل باروری نیاز است. اکرم و همکاران (۲۰۲۰) نشان دادند بنگلادش کاهش باروری چشمگیری داشته است. عواملی مانند محل زندگی، موقعیت جغرافیایی، دینداری، سن مادر و تحصیلات او، تحصیلات همسر، ارزش‌های خانوادگی، تجربه مرگ کودک و توانمندسازی زنان به‌طور معناداری با تمایلات برآوردنشده باروری آنان همراه است. به‌نظر می‌رسد آنچه در این مطالعات از آن غفلت شده، زمینه‌های فرهنگی، به‌خصوص تأثیر هم‌زمان دینداری و ارزش‌های خانواده بر تمایلات و قصد فرزندآوری زنان است. همچنین در بعضی از پژوهش‌ها، تمایلات و قصد باروری را به یک معنا در نظر گرفته‌اند. از آنجا که ممکن است فردی با تمایل برای داشتن فرزند، هیچ قصدی برای فرزندآوری نداشته باشد، پژوهش حاضر به‌طور ویژه تأثیر دینداری و ارزش‌های خانواده را هم‌زمان بر تمایلات و قصد باروری بررسی می‌کند.

مبانی نظری و چارچوب پژوهش

گلدشایدر^۱ درباره چگونگی تأثیر مذهب بر باروری، سه فرضیه را مطرح می‌کند: فرضیه مشخصه‌ها^۲، فرضیه موقعیت گروه اقلیت^۳ و فرضیه الهیات ویژه^۴. بر مبنای فرضیه مشخصه‌ها، تفاوت باروری نمایانگر تفاوت‌های اقتصادی و اجتماعی گروه‌های مذهبی و مذهب نیز معرف تحصیلات، شغل، درآمد، محل سکونت و تحرک اجتماعی است. بر این اساس، زمانی که اثر همه متغیرها مدنظر است، مذهب تأثیری بر رفتار باروری ندارد. موقعیت گروه اقلیت نیز ممکن است نقش بسیار مهمی در شکل‌دهی به الگوهای جمعیتی یک گروه مذهبی یا قومی ایفا کند و در دو حالت متفاوت بر باروری اثر می‌گذارد. حالت اول، درحاشیه‌بودن اعضاست که در این حالت، گروه اقلیت سعی می‌کند موقعیت و جایگاه خود را به اکثریت نزدیک کند و یکی از راهبردها برای کاهش تفاوت بین گروه اقلیت و گروه اکثریت، کاهش باروری است. در حالت دوم نیز گروه اقلیت ممکن است با داشتن فرزند بیشتر، موقعیت و جایگاه بهتری از لحاظ جمعیتی در جامعه اکثریت داشته باشد. فرضیه الهیات ویژه، سومین فرضیه‌ای است که به نظر گلدشایدر

1. Goldscheider
2. The characteristics hypothesis
3. The Minority group status hypothesis
4. The particularized theology hypothesis

رابطه میان دین، مذهب و باروری را تبیین می‌کند. برمبنای این فرضیه، مذاهب نگرش و آموزه‌های خاصی به باروری، فرزندآوری و استفاده از وسایل پیشگیری از حاملگی دارند. گروه‌های مذهبی که دارای هنجار باروری یا ارزش‌های خانوادگی بالاتر هستند، بیشتر از سایر گروه‌های مذهبی باروری دارند (رازقی و مدیری، ۱۳۹۴).

گلدشایدر استدلال می‌کند که عرفی‌شدن با کاهش اندازه خانواده در ارتباط است؛ چراکه نقش کلیدی مذهب، تأکید بر ارزش‌های خانوادگی و نابرابری‌های جنسیتی است. جامعه در جریان تحولات فرهنگی و اجتماعی بسیاری قرار می‌گیرد. تحول اجتماعی شامل تغییر به سمت اندازه خانواده کوچک است و تحولات فرهنگی، ارزش‌های فرهنگی جدیدی را به ارمغان می‌آورند. این ارزش‌های فرهنگی در پاسخ به فرایندهای گسترده توسعه اقتصادی، افزایش تحصیلات، غربی‌شدگی و شهری‌سازی تغییر می‌کند. از آنجا که حمایت‌های فرهنگی پاسخی به شرایط جمعیتی اجتماعی و اقتصادی جدید است، جهت‌گیری‌های عرفی‌جانشین ارزش‌های دینی باروری زیاد می‌شود که در آن، افراد محور تصمیم‌گیری‌ها و انتخاب عمده یا آگاهانه هستند و خود درباره تعداد فرزندانشان در تناسب با شرایط اقتصادی تصمیم می‌گیرند؛ بنابراین در این چشم‌انداز، مذهب و ارزش‌های آن، باروری را تقویت می‌کند. در عوض، کاهش محوریت دینی، عاملی مهم در کاهش باروری است (گلدشایدر، ۲۰۰۶: ۴۲-۴۳).

نظریه اشاعه درباره گسترش فناوری و فناوری‌های جدید رفتار در جامعه بحث می‌کند. اشاعه ایده‌ها ممکن است با تغییرات در نهادها مرتبط شود. توسعه دولت جدید که تصمیم‌گیری و دسترسی به منابع را در خانواده تغییر می‌دهد، یک جنبه از تغییر نهادی است (لوکاس و میر، ۱۳۹۳: ۳۷-۳۸). نظریات اشاعه به گسترش ایده‌ها و هنجارهای اجتماعی جدید درباره اولویت‌های بعد خانوار و وسایل تنظیم خانواده از طریق شبکه‌های رسمی و غیررسمی ارتباط اجتماعی اشاره دارد و به‌ویژه نقش گروه‌های مرجع را مهم می‌داند (رضایی و فتوحی‌نسب، ۱۳۹۶). بر پایه این تئوری، در کشورهایی که باروری کاهش یافته است، ایستارها و اعمالی که به محدودیت باروری منجر می‌شود، ابتدا توسط گروه‌هایی از جمعیت شهری که موفق‌تر، ثروتمندتر و تحصیل‌کرده‌تر هستند اقتباس می‌شود و در طول زمان به گروه‌های میانی با منزلت پایین‌تر و مناطق روستایی گسترش می‌یابد (بهند و کانتیکار^۱، ۱۹۹۴ به نقل از حسینی، ۱۳۹۲).

نظریه گذار دوم جمعیتی، برای تبیین باروری کم یا به عبارتی، باروری زیر سطح جانشینی و تداوم آن در جوامع پیشرفته صنعتی اواخر مدرن است. تغییرات اساسی در سطح جامعه در چند دهه آخر قرن بیستم، به‌ویژه تغییرات فرهنگی ارزشی، تغییرات اساسی متناظر با آن در سطح خانواده به‌خصوص افزایش طلاق و رواج زوج‌زیستی و تنوع در اشکال بچه‌آوری به‌خصوص افزایش ولادت‌های خارج از ازدواج، شرایطی را در جوامع پیشرفته به‌وجود آورده که متناسب با باروری کم و زیر سطح جانشینی است (سرایی، ۱۳۸۷: ۱۳۵). به عبارت دیگر، تغییرات کلان جوامع به تغییراتی در سطح خانواده و از آن طریق الگوهای فرزندآوری منجر شده است. انقلاب در فناوری کنترل موالید و پیشرفت وسایل پیشگیری از حاملگی سبب تغییر در رابطه سنتی ازدواج به رابطه جنسی و سپس فرزندآوری منتهی می‌شود (سرایی، ۱۳۸۵: ۴۲-۴۳).

بخش عمده‌ای از آثار جامعه‌شناسان، به‌ویژه جامعه‌شناسان کلاسیک به دین مرتبط است، اما در این بخش، تنها از نظریه رونالد اینگلهارت^۱ برای تبیین و تحلیل استفاده شده است. اینگلهارت نظریه‌پردازی است که هم درباره دین و هم ارزش‌های خانواده سخن گفته و متغیرهای مستقل این تحقیق را پوشش داده است. وی ارزش‌ها را به دو دسته مادی (سنتی) و فرامادی (مدرن) تقسیم می‌کند و معتقد است مادیون بسیار بیشتر از فرامادیون از هنجارهای سنتی حمایت می‌کنند (اینگلهارت، ۱۳۸۲: ۲۱۲-۲۲۲). جوامع سنتی تأکید نسبتاً فراوانی بر مذهب می‌کنند و همچنین خانواده‌های بزرگ را ترجیح می‌دهند. درواقع، تمام جوامع ماقبل صنعتی بر تولد و پرورش کودک به‌عنوان هدف اصلی زنان، مهم‌ترین کارکرد آنان در زندگی و بزرگ‌ترین منبع رضایت آن‌ها تأکید می‌کردند. خانه‌نشینی زنان و منع شدید روابط جنسی آزاد و غیرمعارف، از معیارهای رایج در همه جوامع سنتی غربی و غیرغربی هستند. نرخ‌های باروری متمایز جوامع مذهبی و غیرمذهبی به‌هیچ‌وجه تصادفی نیست و برعکس، به‌طور مستقیم به غیردینی شدن مربوط می‌شود. شواهد بیان می‌کند، توسعه انسانی به دگرگونی فرهنگی می‌انجامد که به‌شدت دینداری و باروری را کاهش می‌دهد. افزایش رفاه خودبه‌خود این تغییرات را به‌وجود نمی‌آورد، اما احتمال وقوع این تغییرات را زیاد می‌کند؛ زیرا افزایش رفاه سبب ایجاد تغییرات مهم در نظام‌های ارزشی توده‌ها و ساختار اجتماعی می‌شود (اینگلهارت و نوریس، ۱۳۸۷: ۳۳۲-۳۵۰). درنهایت، فرامادیون اهمیت کمتری به ازدواج و داشتن فرزند می‌دهند. تفسیر چرخه زندگی بر این فرض استوار است که مردم فرامادی هستند؛ زیرا ازدواج نکرده‌اند

1. Ronald Inglehart

یا اینکه هنوز بچه ندارند، اما شواهد بسیاری وجود دارد که قضیه را به طریق دیگری نشان می‌دهد؛ مردم کمتر ازدواج می‌کنند، چون فرامادی هستند و از آنجا که اولویت‌های فرامادی دارند، کمتر به فرزندآوری علاقه نشان می‌دهند. در صورت حقیقت‌داشتن این موضوع، در انتظار مشاهده کاهش اهمیت ازدواج و کاهش میزان مولید در جوامع پیشرفته صنعتی هستیم (اینگلهارت، ۱۳۸۲: ۹۹).

با توجه به چارچوب نظری اینگلهارت، اولویت‌های ارزشی افراد، هم تحت تأثیر میزان رفاه اقتصادی و اجتماعی و هم متأثر از جریان جامعه‌پذیری است. اگر فردی در دوران اولیه زندگی در محیط آرام اجتماعی و سیاسی همراه با تأمین نیازهای اقتصادی و امنیتی باشد، گرایش به ارزش‌های فرامادی محتمل‌تر است و به تعبیری، وی ارزش‌های فرامادی را در اولویت قرار می‌دهد. در مقابل اگر افراد وضعیت فوق را تجربه نکرده باشند، اولویت ارزشی آن‌ها دگرگون می‌شود و ارزش‌های مادی در اولویت قرار می‌گیرند. براساس این دیدگاه، ارزش‌های افراد با توجه به درک ذهنی آن‌ها از امنیت مالی و جانی که در دوران جامعه‌پذیری احساس کرده‌اند، می‌تواند متفاوت باشد؛ زیرا افراد شرایط متفاوت جامعه‌پذیری را تجربه کرده‌اند. افراد مسن‌تر طعم وضعیت اجتماعی، اقتصادی و سیاسی جامعه را در دوران جنگ و قبل از آن چشیده‌اند و جوان‌ترها در شرایط اجتماعی، اقتصادی و سیاسی دیگری پرورش یافته و اجتماعی شده‌اند (آزاد ارمکی و ظهیری، ۱۳۹۳: ۱۴۳).

نمودار ۱. مدل نظری تحقیق

فرضیه‌های پژوهش

۱. بین دینداری و قصد باروری رابطه معناداری وجود دارد.
۲. بین ارزش‌های خانواده و قصد باروری رابطه معناداری وجود دارد.
۳. بین دینداری و تمایل باروری رابطه وجود دارد.

۴. بین ارزش‌های خانواده و تمایل باروری رابطه وجود دارد.
۵. بین دینداری اعتقادی و قصد باروری رابطه معناداری وجود دارد.
۶. بین دینداری مناسکی و قصد باروری رابطه معنادار وجود دارد.
۷. بین دینداری تجربی و قصد باروری رابطه معنادار وجود دارد.
۸. بین دینداری پیامدی و قصد باروری رابطه معنادار وجود دارد.
۹. بین ارزش‌های مادی و قصد باروری رابطه معنادار وجود دارد.
۱۰. بین ارزش‌های فرامادی و قصد باروری رابطه معنادار وجود دارد.
۱۱. بین دینداری اعتقادی و تمایل باروری رابطه معنادار وجود دارد.
۱۲. بین دینداری مناسکی و تمایل باروری رابطه معنادار وجود دارد.
۱۳. بین دینداری تجربی و تمایل باروری رابطه معنادار وجود دارد.
۱۴. بین دینداری پیامدی و تمایل باروری رابطه معنادار وجود دارد.
۱۵. بین ارزش‌های مادی و تمایل باروری رابطه معنادار وجود دارد.
۱۶. بین ارزش‌های فرامادی و تمایل باروری رابطه معنادار وجود دارد.

روش پژوهش

روش بررسی حاضر پیمایش و ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه است. براساس سرشماری سال ۱۳۹۵، جمعیت زنان دارای همسر ۱۵ تا ۴۹ ساله شهر تهران ۱,۶۴۳,۳۳۲ نفر بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). حجم نمونه براساس فرمول کوکران ۳۹۸ نفر در نظر گرفته شده است. همچنین با استفاده از نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵ و مشخصات جمعیتی ساکنان مناطق و همچنین سطح توسعه اجتماعی مناطق ۲۲ گانه شهر تهران براساس میزان امکانات و تسهیلات واحدهای مسکونی در هر منطقه محاسبه شد؛ بنابراین از نظر سطح توسعه مناطق مختلف شهر تهران به پنج گروه از بالای بالا تا پایین پایین طبقه‌بندی شده‌اند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). در مرحله دوم با استفاده از روش نسبی، حجم نمونه در هر یک از مناطق مورد استفاده واقع شده‌اند. در این مرحله تعداد جمعیت زنان متأهل ساکن مناطق مختلف شهر تهران براساس سرشماری سال ۱۳۹۵ ملاک قرار گرفته است. حجم نمونه در هر منطقه به تعداد جمعیت زنان دارای همسر بستگی دارد. براین اساس، تعداد حجم نمونه در مناطق که به صورت تصادفی انتخاب شده‌اند به صورت جدول ۱ است.

جدول ۱. نمونه‌گیری براساس سطح توسعه اقتصادی و اجتماعی

سطح بندی مناطق	شماره منطقه انتخاب شده	تعداد جمعیت دارای همسر در هر منطقه	تعداد نمونه به روش نسبتی
بالای بالا	۳	47803	۳۱
بالا	۷	52702	۳۴
متوسط	۴-۸	258946	168
پایین	۱۰-۱۵	198539	129
پایین پایین	۱۹	56369	۳۶
جمع	۷	۶۱۴۳۵۹	۳۹۸

در زمینه دینداری، از سنجۀ گلاک و استارک^۱ استفاده شده است. گلاک و استارک حوزه‌هایی را با عنوان ابعاد دینداری به پنج بعد کلی تقسیم کردند. این پنج بعد عبارت‌اند از: ۱. بعد اعتقادی، ۲. بعد مناسکی، ۳. بعد تجربی، ۴. بعد پیامدی و ۵. بعد شناختی^۲ (سراج‌زاده و پویافر، ۱۳۸۸). برای عملیاتی‌کردن بعد ارزش مادی یا ارزش خانوادگی سنتی از چهارده گویه و برای بعد ارزش‌های فرامادی (مدرن) ده گویۀ اینگلهارت به‌کار گرفته شد. همچنین در زمینه متغیرهای وابسته، تمایل به باروری زنان و قصد فرزندآوری زنان پرسش شده است (تمایل به باروری زنان در قالب سؤال «دوست دارید چند فرزند و در صورت داشتن فرزند، چند فرزند دیگر داشته باشید» و قصد فرزندآوری زنان در قالب سؤال «آیا قصد دارید فرزندی و در صورت داشتن فرزند، فرزند دیگری به دنیا آورید»). همچنین در تحلیل داده‌ها از آزمون‌های کای‌اسکوئر، هم‌بستگی پیرسون، رگرسیون چندمتغیره و تحلیل لجستیک استفاده شد.

براساس نتایج جدول ۲، گویه‌های سنجش دینداری و ارزش‌های خانوادگی و ابعاد آن‌ها از پایایی قابل‌قبولی برخوردارند.

1. Glock and Stark

۲. بعد فکری یا دانش دینی، اطلاعات و دانش اساسی در مورد طول اصول عقاید دینی و کتب مقدس هر دین را شامل می‌شود. تحقیقات انجام‌گرفته تاکنون نشان‌دهنده آن است که بعد فکری یا شناختی معرف خوبی برای سنجش دین‌داری نیست و باتوجه به برخی ملاحظات در ایران از مجموعه پنج بعد دین‌داری حذف شده و از عملیاتی‌کردن آن صرف نظر می‌شود (سراج‌زاده و پویافر، ۱۳۸۸).

جدول ۲. مقدار آلفای کرونباخ ابعاد مورد بررسی

ابعاد	تعداد گویه	مقدار آلفا
دینداری	۲۵	۰/۶۴۴
دینداری اعتقادی	۷	۰/۶۸۹
دینداری مناسکی	۷	۰/۷۰۲
دینداری تجربی	۶	۰/۷۰۷
دینداری پیامدی	۵	۰/۷۹۵
ارزش‌های خانوادگی	۲۴	۰/۶۹۸
ارزش‌های سنتی	۱۴	۰/۶۹۴
ارزش‌های مدرن	۱۰	۰/۸۴۴

یافته‌های پژوهش

جدول ۳. توزیع درصدی نمونه پژوهش برحسب متغیرهای جمعیتی و اجتماعی

متغیر	طبقات	تعداد	درصد
گروه سنی	۲۰-۲۴	۱۷	۳۰/۴
	۲۵-۲۹	۳۸	۹/۵
	۳۰-۳۴	۷۶	۲۱/۶
	۳۵-۳۹	۱۳۶	۳۴/۲
	۴۰-۴۴	۷۴	۱۸/۶
	۴۵-۴۹	۴۷	۸/۱۱
میانگین سنی		۲۷/۳	
وضع فعالیت	شاغل	۹۶	۲۴/۴
	خانه‌دار	۳۰۲	۷۵/۶
میزان تحصیلات	بی‌سواد/ ابتدایی/ راهنمایی	۱۵	۳/۸
	دبیرستان و دیپلم تحصیلات دانشگاهی	۱۷۳	۴۴/۷
پایگاه اقتصادی-اجتماعی ^۱	بالا	۴۳	۱۰/۸
	متوسط	۲۰۹	۵۲/۴
	پایین	۱۴۷	۳۶/۹

۱. پایگاه اقتصادی-اجتماعی ترکیب تحصیلات زنان و همسرانشان، وضع فعالیت زنان، نوع شغل و متوسط درآمد زنان و همسرانشان به دست آمده است؛ بنابراین براساس نمرات به دست آمده، زنان مورد بررسی از نظر پایگاه اقتصادی-اجتماعی در سه طبقه بالا (۱۹ تا ۲۳)، متوسط (۱۴ تا ۱۸) و پایین (۸ تا ۱۳) قرار گرفتند.

بر مبنای نتایج، بیش از یک‌سوم نمونه پژوهش در گروه سنی ۳۵-۳۹ سال قرار دارند و در مجموع دوسوم زنان مورد بررسی زیر ۴۰ سال بوده‌اند. میانگین سنی زنان مورد بررسی، ۲۷ سال است. از نظر وضع فعالیت، بیش از یک‌سوم زنان پاسخگو خانه‌دار بوده‌اند. از نظر سواد و میزان تحصیلات، ۳/۸ درصد سوادشان پایین‌تر و کمتر از مقطع راهنمایی است و نیمی از پاسخگویان (۵۲/۵ درصد) دارای تحصیلات دانشگاهی هستند. همچنین از نظر پایگاه اقتصادی-اجتماعی، ۳۶/۹ درصد زنان در پایگاه اقتصادی-اجتماعی بالا، ۵۲/۴ درصد در پایگاه اقتصادی-اجتماعی متوسط و ۱۰/۸ درصد در پایگاه اقتصادی-اجتماعی پایینی قرار دارند.

جدول ۴. توزیع فراوانی و درصدی نظر نمونه پژوهش در مورد تعداد ایده‌آل فرزند برای هر زوج و قصد

آن‌ها برای فرزندآوری

متغیرها	طبقات	تعداد	درصد
تعداد فرزند ایده‌آل برای هر زوج	۰	۶	۱/۵
	۱	۸۰	۲۰/۱
	۲	۲۲۶	۵۶/۸
	۳	۳۳	۸/۳
	۴	۲۲	۵/۵
	اظهارنشده	۳۱	۷/۸
	میانگین		۱,۹۵
جمع		۳۹۸	۱۰۰
قصد فرزندآوری برای کل زنان	بله	۹۶	۲۴/۱
	اظهارنشده	۲۹۵	۷۳/۹
	۷	۲/۰	
	جمع	۳۹۸	۱۰۰
تعداد فرزندان موجود	۰	۷۰/۰	۳۰/۰
	۱	۳۶/۷	۶۳/۳
	۲	۱۰/۵	۸۹/۵
	۳ فرزند و بیشتر	۵/۱	۹۴/۹
	بلی	خیر	
قصد فرزندآوری (درصد)			

یافته‌های جدول ۴ نشان می‌دهد تنها ۲۴/۱ درصد از کل زنان مورد بررسی قصد فرزندآوری دارند و ۷۳/۹ درصد آن‌ها یا به عبارتی بیش از دوسوم زنان مورد بررسی قصد ندارند فرزندى به دنیا آورند. از طرفی، بیش از نیمی از زنان مورد بررسی (۵۶/۸ درصد) داشتن دو فرزند را ایده‌آل می‌دانند و تنها ۶ نفر از آن‌ها نداشتن فرزند را مطلوب تلقی کرده‌اند. همچنین نتایج جدول نشان می‌دهد بیش از نیمی از پاسخگویان این پژوهش را زاننى تشکیل می‌دهد که ۲ فرزند را برای هر زوجی ایده‌آل می‌دانند. در مجموع میانگین تعداد فرزند ایده‌آل در این بررسی ۱/۹۵ فرزند به‌دست آمده است. از طرف دیگر ۷۰ درصد از زنانی که فرزندى ندارند، قصد به‌دنیا آوردن فرزند را دارند. حدود ۳۷ درصد زنان نمونه مورد مطالعه که یک فرزند داشتند، اعلام کردند که قصد فرزندآوری دارند. در مقابل حدود ۹۵ درصد زنانی که ۳ فرزند یا بیشتر داشتند، قصدى برای به‌دنیا آوردن فرزند دیگر ندارند.

در این بررسی، هشت متغیر مستقل احتمالی اثرگذار بر تمایلات و قصد باروری در نظر گرفته شدند که عبارت‌اند از: دینداری، ارزش‌های خانوادگی، دینداری اعتقادی، دینداری مناسکی، دینداری تجربی، دینداری پیامدی، ارزش‌های سنتی و ارزش‌های مدرن. رابطه هر کدام از متغیرهای نامبرده با قصد و تمایلات باروری به‌صورت جداگانه آزمون شد و در نهایت، این مطالعه ۱۶ فرضیه را بررسی و آزمون می‌کند. جدول‌های ۵ و ۶ با استفاده از آزمون‌های پیرسون و کای اسکوئر رابطه بین متغیرهای مستقل ذکر شده با تمایلات و قصد باروری را نشان می‌دهند.

جدول ۵. آزمون معناداری کای اسکوئر برای بررسی رابطه دینداری و ارزش‌های خانوادگی و سطوح آن‌ها

با قصد باروری

متغیرها	قصد باروری	آزمون معناداری			
		بالا	متوسط	پایین	کای اسکوئر
دینداری کل	بلی	۲۷/۴	۲۴/۱	۱۵/۴	۱/۱۹۹
دینداری اعتقادی	بلی	۲۶/۹	۲۲/۲	۱۱/۸	۲/۴۵۸
دینداری مناسکی	بلی	۳۱/۶	۲۴/۵	۲۲/۱	۱/۳۷۳
دینداری تجربی	بلی	۲۴/۷	۲۶/۲	۱۱/۱	۰/۹۹۵
دینداری پیامدی	بلی	۲۸/۲	۲۳/۶	۳۳/۳	۱/۳۷۷
ارزش‌های خانواده	بلی	۶۲/۵	۲۸/۲	۱۵/۸	۷/۱۷۴
ارزش‌های مادی	بلی	۴۷/۱	۲۶/۶	۲۲/۷	۴/۲۱۵
ارزش‌های فرامادی	بلی	۱۲/۳	۲۶/۶	۵۰/۰	۹/۲۸۶

همان‌طور که نتایج جدول ۵ نشان می‌دهد، با آنکه نسبت زنانی که قصد باروری دارند، با افزایش میزان دینداری افراد (در همه ابعاد) افزایش می‌یابد، این رابطه با احتمال خطای کمتر از ۵ درصد معنادار نیست؛ بنابراین رابطه مستقیم بین دینداری و قصد باروری در این پژوهش تأیید نشده است، اما ارزش‌های خانوادگی و قصد باروری رابطه مثبت معناداری دارند؛ به طوری که ۶۲/۵ درصد از افرادی که گرایش زیادی به ارزش‌های خانوادگی دارند، قصد باروری دارند؛ در حالی که این نسبت در میان کسانی که گرایش ضعیفی به ارزش‌های باروری دارند به ۱۵/۸ درصد می‌رسد. به عبارتی می‌توان گفت بین ارزش‌های خانوادگی (کل) و ارزش‌های مدرن خانوادگی با قصد باروری رابطه معناداری وجود دارد. بدین معنا که با افزایش ارزش‌های خانوادگی (کل) قصد باروری بیشتر می‌شود و با ارزش‌های مدرن خانوادگی، قصد باروری زنان کاهش می‌یابد.

جدول ۶. آزمون معناداری پیرسون برای بررسی رابطه دینداری و ارزش‌های خانواده با تمایلات باروری

متغیرها	ابعاد	تعداد مشاهدات	کمیت پیرسون	سطح معناداری
دینداری	کل	۳۹۸	۰/۰۰۱	۰/۹۷۸
	اعتقادی	۳۹۸	-۰/۰۴۴	۰/۳۹۰
	مناسکی	۳۹۸	۰/۰۱۷	۰/۷۴۵
	تجربی	۳۹۸	۰/۰۳۰	۰/۵۵۸
	پیامدی	۳۹۸	-۰/۰۰۲	۰/۹۷۰
	کل	۳۹۸	۰/۱۳۴	۰/۰۱۴
ارزش‌های خانواده	مادی	۳۹۸	۰/۱۰۷	۰/۰۴۳
	فرامادی	۳۹۸	-۰/۱۲۵	۰/۰۱۶

یافته‌های جدول ۶ نشان می‌دهد رابطه دینداری زنان (در همه ابعاد) با تمایلات باروری آن‌ها معنادار نیست و به تعبیری رابطه مستقیم بین دینداری و ابعاد آن با تمایلات باروری تأیید نشده است، اما بین ارزش‌های خانوادگی و ابعاد آن از یک سو و تمایلات باروری از سوی دیگر، رابطه معنادار وجود دارد. به عبارتی با افزایش پایبندی به ارزش‌های خانوادگی (کل) و ارزش‌های مادی، تمایلات باروری زنان افزایش می‌یابد. از طرف دیگر بین ارزش‌های فرامادی و تمایلات باروری زنان رابطه معنادار و معکوسی وجود دارد؛ بدین معنا که با افزایش ارزش‌های

فرامادی، تمایلات باروری زنان کاهش می‌یابد. با استفاده از آزمون رگرسیون چندمتغیره، تغییرات متغیر وابسته (تمایلات فرزندآوری) توسط متغیرهای مستقل بررسی شد. جدول ۷ مقادیر ضریب هم‌بستگی، ضریب تعیین و نتایج مدل رگرسیونی را نشان می‌دهد.

جدول ۷. مقادیر ضریب هم‌بستگی و ضریب تعیین و اشتباه استاندارد متغیرهای مورد بررسی و متغیرهای مستقل و زمینه‌ای وارد شده در معادله رگرسیون

متغیرها	B	خطای استاندارد	Beta	کمیت تی	سطح معناداری
مقدار ثابت	۴/۸۲	۰/۵۸۷	-	۸/۲۲	۰/۰۰۰
دینداری	-۰/۰۱۸	۰/۰۰۷	-۰/۰۷۳	-۱/۱۵	۰/۲۶۶
ارزش‌های خانوادگی	-۰/۰۲۲	۰/۰۱۹	۰/۲۳۸	-۳/۳۲	۰/۰۰۱
پایگاه اقتصادی-اجتماعی	-۰/۰۳۸	۰/۰۳۴	-۰/۱۴۳	-۲/۰۴	۰/۰۴۲
سن	-۰/۰۴۵	۰/۰۱۵	-۰/۵۱۴	-۹/۵۳	۰/۰۰۱
ضریب هم‌بستگی (R)	۰/۵۳۵		کمیت اف	۲۵/۲۴	
ضریب تعیین (R ²)	۰/۲۸۶		سطح معناداری	۰/۰۰۱	
ضریب تعیین (R ² تعدیل شده)	۰/۲۷۵				
خطای استاندارد S.E	۰/۷۷۰				

طبق نتایج مندرج در جدول ۷، ضریب هم‌بستگی چندگانه ۰/۵۳۵ به دست آمده است؛ بدین معنا که متغیرهای مستقل و متغیرهای زمینه‌ای تقریباً ۵۳ درصد با متغیر وابسته (تمایلات باروری زنان) ارتباط دارند. ضریب تعیین به دست آمده نشان می‌دهد تقریباً ۲۸ درصد از واریانس متغیر تمایلات باروری توسط متغیرهای مستقل و زمینه‌ای وارد شده در معادله تبیین می‌شود و حدود ۷۳ درصد باقی‌مانده را متغیرهای دیگری تبیین می‌کنند که خارج از این بررسی قرار دارند. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، متغیرهای سن، ارزش‌های خانوادگی و پایگاه اقتصادی-اجتماعی به ترتیب با ضریب بتای ۰/۲۳۸، -۰/۵۱۴ و -۰/۱۴۳ بر تمایلات باروری زنان مورد بررسی تأثیر می‌گذارد. با توجه به اینکه یکی دیگر از متغیرهای وابسته تحقیق حاضر، بررسی قصد باروری زنان و سنجش تأثیر متغیرهای مستقل دینداری و ارزش‌های خانواده بر آن بوده است، با استفاده از رگرسیون لجستیک، تأثیر این متغیرها و دو متغیر سن و پایگاه اقتصادی-اجتماعی بر قصد باروری زنان مورد بررسی نیز سنجش شده است که نتایج آن در جدول ۸ آمده است.

جدول ۸. پیش‌بینی قصد باروری با استفاده از رگرسیون لجستیک

متغیر مستقل	مدل ۱			مدل ۲		
	B	Exp (B)	Sig	B	Exp (B)	sig
پایین (مرجع)						
پایگاه اقتصادی-اجتماعی	۰/۳۱۲	۰/۶۶۳	Ns	۰/۴۲۵	۰/۳۷۵	Ns
متوسط						
بالا	۰/۵۴۱	۰/۴۳۴	Ns	۰/۵۶۱	۰/۴۵۴	Ns
۲۰-۲۴ (مرجع)						
سن	۱/۵۴۸	۴/۸۷۶	*	۲/۳۴۴	۱۰/۴۲۴	*
۲۹-۲۵						
۳۴-۳۰	۲/۲۷۰	۹/۶۷۸	**	۲/۸۹۴	۱۸/۰۶۲	**
۳۹-۳۵	۳/۵۸۴	۳۶/۰۰	**	۴/۵۲۸	۴۹/۵۶۸	**
۴۴-۴۰	۴/۲۲۶	۶۸/۴۶	**	۵/۲۷۸	۱۹۶/۰۰	**
۴۹-۴۵	۲۳/۱۰	۱/۰۷۹	Ns	۲۴/۵۰	۲/۵۷۷	Ns
دینداری						
۱/۰۲۳					۰/۰۲۴	
های خانواده‌ارزش						
۱/۰۵۲					۰/۰۵۱	
درصد ثابت	۴/۰۰۴	۴/۰۰۴		**	-۱/۵۲۳	۱/۲۴۷
درصد درستی	۸۰/۹	۸۰/۹				
Chi Square	۴/۲۱ns	۴/۲۱ns				
-2 Log likelihood	۲۶۸/۰۸	۲۶۸/۰۸				
Nagelkerke R Square	۰/۳۵۵	۰/۳۵۵				
**=معناداری در سطح ۰/۰۱	*=معناداری در سطح ۰/۰۵		*=معناداری در سطح ۰/۰۵			

مدل ۱: با وارد کردن متغیرهای جمعیتی تحقیق به‌طور هم‌زمان به بررسی تأثیر هم‌زمان متغیرهای جمعیتی بر احتمال قصد باروری پرداختیم. با توجه به نتایج جدول ۸ مشاهده می‌کنیم که متغیرهای پایگاه اقتصادی-اجتماعی تأثیر معناداری بر احتمال قصد باروری ندارد، متغیر سن در ارتباط با متغیر وابسته از نظر آماری معنادار شده است. به عبارتی در متغیر سن، تمام گروه‌های سنی به‌جز گروه سنی ۴۵-۴۹ ساله رابطه معناداری با احتمال قصد باروری دارند؛ بدین‌معنا که هرچه سن زنان بالاتر می‌رود، احتمال قصد باروری برای آنان بیشتر می‌شود. در نهایت مقدار Nagelkerke R Square نشان می‌دهد مدل ۱ به‌طور کلی ۳۶ درصد از تغییرات متغیر وابسته را که همان احتمال قصد باروری است، پیش‌بینی می‌کند.

مدل ۲: در مدل نهایی یا مدل ۲، علاوه بر متغیرهای جمعیتی، متغیرهای اجتماعی را وارد کردیم و تأثیر هم‌زمان متغیرهای جمعیتی و اجتماعی را بر متغیر وابسته سنجیدیم. همان‌طور که جدول ۸ نشان می‌دهد متغیر پایگاه اقتصادی-اجتماعی رابطه معناداری با احتمال قصد باروری زنان ندارد. متغیر سن با احتمال قصد باروری زنان رابطه معنادار دارد. به عبارتی با افزایش سن زنان در همه گروه‌های سنی به جز گروه سنی ۴۵-۴۹ سال، احتمال قصد آنان برای باروری افزایش می‌یابد. گروه سنی ۲۵-۲۹ سال حدود ۱۰ برابر، گروه سنی ۳۰-۳۴ سال حدود ۱۸ برابر، گروه سنی ۳۵-۳۹ سال حدود ۴۹ برابر و گروه سنی ۴۰-۴۴ سال حدود ۱۹۶ برابر احتمال قصد باروری بیشتری نسبت به گروه سنی ۲۰-۲۴ سال دارد. متغیرهای مستقل تحقیق (دینداری و ارزش‌های خانوادگی) رابطه معناداری با متغیر وابسته (احتمال قصد باروری) دارند؛ بدین معنا که با افزایش دینداری و ارزش‌های خانوادگی زنان، پیش‌بینی می‌شود قصد باروری آنان افزایش یابد. مقدار Nagelkerke R Square نشان می‌دهد مدل ۱ به‌طورکلی ۳۶ درصد از تغییرات متغیر وابسته را که احتمال قصد باروری است، پیش‌بینی می‌کند. همان‌طور که مشاهده می‌شود، در مدل ۲ متغیرهای مستقل این تحقیق ۴۳ درصد از تغییرات متغیر وابسته را پیش‌بینی کرده است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف مطالعه حاضر، بررسی تأثیر دینداری و ارزش‌های خانوادگی بر تمایلات و قصد فرزندآوری در بین زنان دارای همسر شهر تهران است. بر مبنای نتایج، میانگین باروری برای کل زنان نمونه این تحقیق ۱/۵۸ و میزان باروری ایده‌آل برای کل زنان این تحقیق ۱/۹۵ است. در بررسی رابطه دینداری و ارزش‌های خانوادگی با قصد و تمایلات باروری، نتایج نشان داد بین دینداری کل و ابعاد آن (بعد اعتقادی، بعد مناسکی، بعد تجربی، بعد پیامدی) با قصد باروری رابطه معناداری وجود ندارد، اما رابطه معناداری بین ارزش‌های خانوادگی و قصد باروری زنان وجود دارد. بدین معنا که با افزایش ارزش‌های خانوادگی و ارزش‌های مدرن خانوادگی، قصد باروری زنان افزایش می‌یابد. این یافته با برخی نتایج مطالعات انجام‌گرفته در این حوزه همخوانی دارد؛ برای مثال، جفری و جفری^۱ (۲۰۰۰) نشان دادند میزان‌های مختلف باروری در بین گروه‌های مختلف باروری بیشتر متأثر از عواملی هستند که مرتبط با مذهب و دینداری نیستند؛ به‌طوری‌که با کنترل متغیرهای زمینه‌ای و اقتصادی-اجتماعی، بین گروه‌های مختلف

1. Jeffery and Jeffery

مذهبی در زمینه رفتارهای باروری تفاوتی وجود ندارد. به عبارتی تحت تأثیر فردگرایی و مدرنیزاسیون، دینداری به یک انتخاب فردی تبدیل شده و تأثیرات آن لزوماً به معنای رابطه علی و معلولی بین دین و باروری نیست. هنگامی که شرایط و واقعیت‌های جدید توسط تغییرات ارزشی و نگرشی در جامعه به وجود می‌آید، تغییرات ایدئولوژیکی را پشتیبانی می‌کنند؛ بنابراین دینداری به طور سنتی به جای عاملی که به طور مستقل بر تغییرات باروری تأثیر بگذارد، بازتابی از عوامل اجتماعی اقتصادی، ارزش‌ها و نگرش‌های نوین است (فیلپ و همکاران، ۱۹۹۸؛ به نقل از رجبی رستمی، ۱۳۹۱)

به نظر می‌رسد امروزه ارزش‌ها به طور گسترده و سریع به اشتراک گذاشته می‌شوند و بسیاری از تغییرات ارزشی مؤثر بر باروری در دهه‌های اخیر به دستاوردهای شغلی و تحصیلی زنان منجر شده است که به برابری جنسیتی و تأکید بر ارزش‌ها می‌انجامد (رابرت^۱ و همکاران، ۱۹۹۶). ارزش‌های عقلانی / عرفی در برابر ارزش‌های سنتی، مفاهیم جدیدی پیش روی جوامع صنعتی و پسا صنعتی می‌گذارند که با مفاهیم جوامع صنعتی در تضاد قرار دارند. ارزش‌ها و نگرش‌های سنتی رایج در میان نسل‌های پیشین، از سوی نسل جدید به طور کامل دنبال نمی‌شود، بلکه نسل جدید با نشستن به جای افراد نسل‌های پیشین، ارزش‌های متفاوت خود را جایگزین می‌کنند و جهان‌بینی متداول در جوامع را تغییر می‌دهند.

بر اساس نظریه تغییرات فرهنگی اینگلهارت، توسعه اقتصادی و گسترش رسانه‌های جمعی در سال‌های اخیر، تغییراتی را در اولویت ارزشی افراد و گروه‌ها به وجود آورده است. دیدگاه او چگونگی تأثیر توسعه اقتصادی و رشد تکنولوژیک و ارضای نیازهای اساسی در جامعه بر ظهور نیازهای پسامادی مانند عزت نفس، خودشکوفایی و دستیابی به منزلت اجتماعی بین جوانان و نسل جدید را مشخص می‌کند. این مسئله نیز مهم است که نسل امروزی برخلاف نسل‌های گذشته، بیشتر برای نیازهای غیرمادی مانند کیفیت زندگی اولویت قائل است. به نظر می‌رسد در جامعه مورد مطالعه، افراد بیشتر خواهان کیفیت زندگی و گریزان از برخی ارزش‌های خانواده مانند فرزند و فرزندآوری هستند. با نزدیک شدن به دوره‌های اخیر، تأثیر جهانی شدن افزایش یافته و فرزند و فرزندآوری معنای سنتی و قدیمی خود را از دست داده است. در نتیجه با نگرش جدیدی به تمایلات و قصد فرزندآوری نگرسته می‌شود.

---

1. Robert

به‌علاوه نتایج مبین نبود رابطه معنادار دینداری و ابعاد آن با تمایلات باروری است، اما ارزش‌های خانوادگی، ارزش‌های مادی و فرامادی با تمایلات باروری رابطه معنادار دارد. با افزایش پایبندی به ارزش‌های خانوادگی (کل) و ارزش‌های مادی، تمایلات باروری زنان افزایش می‌یابد. از طرف دیگر، بین ارزش‌های فرامادی و تمایلات باروری زنان رابطه معنادار و معکوسی وجود دارد؛ بدین‌معنا که با افزایش ارزش‌های فرامادی، تمایلات باروری زنان کاهش می‌یابد. برخی مطالعات انجام‌شده نیز نشان دادند دینداری زنان مطابق الگوی سنتی نیست، بلکه برداشت‌های ارزشی مدرن در بین آن‌ها رواج پیدا کرده و عمومیت دارد (ساروخانی و رفعت‌جاه، ۱۳۸۳). می‌توان گفت دینداری کارکردهای خود را در عرصه‌های عمومی و خصوصی حفظ کرده است. براساس آنچه مطالعات نشان می‌دهد، در گذشته می‌توانسته است عاملی برای افزایش تمایلات باروری باشد، اما با نفوذ ارزش‌های مدرن و تغییرات ارزشی به‌وجودآمده، دینداری امروزه نمی‌تواند تأثیر معناداری بر تمایلات باروری در شهر تهران داشته باشد، ولی می‌تواند قصد باروری را تحت تأثیر قرار دهد. دینداری به‌عنوان نمود بیرونی اعتقاد و پایبندی دینی، از اساسی‌ترین چارچوب‌های ارزشی و هنجاری جامعه است و متأثر از آن، خانواده از طریق فرایندهای مشروع‌سازی، عینیت‌بخشیدن و نهادمندکردن ارزش‌ها و هنجارها، جامعه سالم را با تمام عناصر سازنده‌اش بازتولید می‌کند (لبیبی، ۱۳۹۲). از آنجا که یکی از ویژگی‌های خانواده در ایران، تأثیرپذیری از ارزش‌های مذهبی است، دینداری به‌صورت غیرمستقیم و از طریق ارزش‌های خانواده بر تمایلات باروری افراد تأثیر می‌گذارد. براین‌اساس، کاهش در میزان دینداری و رشد سکولاریسم، با کاهش در اندازه خانواده، باروری و سایر تغییراتی که مدرنیته به‌همراه داشته و تغییرات ارزشی‌ای که ایجاد شده منطبق است. به عبارت دیگر می‌توان گفت برداشت‌های جدید از دین، مغایرت چندانی با ارزش‌های جدید مرتبط با باروری ندارند و در نتیجه، در ارزیابی رابطه دینداری با تمایل و قصد باروری و متغیرهای مشابه لازم است نوع دینداری مورد توجه قرار گیرد و کنترل شود.

در باب بررسی نقش متغیرهای مستقل با کنترل متغیرهای زمینه‌ای نتایج نشان داد متغیرهای سن، ارزش‌های خانوادگی و پایگاه ارزش‌های خانواده به‌ترتیب بر تمایلات باروری تأثیر داشته‌اند و براساس نتایج آزمون رگرسیون لجستیک، بعد از کنترل متغیرهای جمعیتی، با افزایش دینداری و ارزش‌های خانوادگی زنان، احتمال قصد باروری آنان افزایش یابد. این نتایج با یافته‌های برخی تحقیقات مطابقت و همخوانی دارد (سروش و بحرانی، ۱۳۹۲؛ محمودیانی و

شهریاری، ۱۳۹۴؛ براناس گارزا و نیومن، ۲۰۰۶؛ زانگ، ۲۰۰۸؛ بسی، ۲۰۱۸). می‌توان گفت براساس نظریه گذار دوم جمعیتی، فرزندآوری یکی از عناصر و ارزش‌های خانواده است که با دگرگونی مواجه بوده است. با دگرگونی ساختار جامعه ایران به لحاظ اقتصادی و فرهنگی و تغییر نظام هنجاری، حضور جامعه و نیروهای اجتماعی و سنتی در زندگی افراد محدود و نظارت جامعه بر رفتار افراد کمتر شده است. این تحولات سبب گسترش آزادی‌های فردی، افزایش سهل‌انگاری‌ها در خانواده و جامعه، انعطاف‌پذیری در مسیر زندگی و برهم‌خوردن تقسیم‌کار جنسیتی شد. متأثر از این شرایط، زنان جامعه ایران به‌ویژه زنان شهر تهران، با گذر از ارزش‌های جامعه‌محور معطوف به نیازهای اولیه، به ارزش‌های فردمحور معطوف به نیازهای ثانویه مانند تحقق خویشتن، آموزش، مدیریت بدن و دوری از تحمل مشکلات و سختی‌های فرزندآوری، تحول جدیدی را در خانواده، روابط خانوادگی و ارزش‌های خانواده مانند تمایلات، قصد فرزند و فرزندآوری تجربه کرده و می‌کنند. دگرگونی‌های ناشی از گذار جمعیتی دوم خانواده‌ها در ایران تا حدودی بر روش زندگی زنان مؤثر بوده است. فرزند در ارزش‌گذاری بر عناصر زندگی برخی زنان، در مقایسه با اشتغال و آموزش ارزش و برتری کمتری دارد. همچنین اگرچه فرایند نوسازی، آزادی و استقلال بیشتری برای افراد فراهم می‌کند، آن‌ها اطمینان کمتری به آینده پیدا می‌کنند. فراتر از دینداری، در نسل‌های پس از انقلاب اسلامی، تقویت جهانی‌شدن، گسترش نوگرایی و ارزش‌های مدرنیته در ایران بر تمایلات و قصد فرزندآوری آن‌ها تأثیر گذاشته است.

می‌توان گفت تجربه جهانی‌شدن بر ارزش باروری تأثیر منفی و معکوس داشته است؛ بدین‌معنا که هرچه تجربه جهانی‌شدن افراد بیشتر می‌شود، ارزش باروری کاهش می‌یابد. ارزش‌های خانوادگی امروزه نقش بسزایی در رفتار باروری دارند. براساس دیدگاه جهانی‌شدن و جهان‌محلی‌شدن، خانواده همراه با دیگر اجزا و عناصر در سرتاسر جوامع، متأثر از جهانی‌شدن تغییر کرده است. جهانی‌شدن ساختار و کارکرد خانواده امروزی را دگرگون ساخته است؛ خانواده گسترده را به خانواده هسته‌ای مدرن و حتی به خانواده متکثر پسامدرن تبدیل کرده است. الگوهای خانواده را کاملاً دگرگون و متنوع ساخته و رواج این الگوهای خانوادگی متکثر را آسان کرده است (برناردز، ۱۳۹۰). خانواده در ایران به پیروی از الگوی جوامع پیشرفته، تغییر شکل یافته است. نقش‌های جنسیتی دگرگون شده است. اقتدار مردان در قیاس با گذشته کاهش یافته است. تمایل به ازدواج و تشکیل خانواده به سنین بالا انتقال یافته، سن ازدواج افزایش پیدا

کرده و میزان تمایل به باروری و فرزندآوری کاهش یافته است. به نظر می‌رسد زنان تحت تأثیر شرایط جدید، ابتدا موقعیت اقتصادی و اجتماعی خود را بهبود می‌بخشند و بعد از آن تمایل و قصد فرزندآوری برای آنان شکل می‌گیرد. همچنین در جوامع شهری و با توجه به پایگاه اقتصادی-اجتماعی، جوامع و خانواده‌ها، فرزند منفعتی برای خانواده ندارد و وضعیت به‌گونه‌ای است که هزینه‌های زیادی به‌منظور شروع تحصیل و ادامه آن، گذران اوقات فراغت و مدتی که از درآمد خانواده استفاده می‌کند، می‌طلبد. دگرگونی‌ای که در روند باروری ایجاد شده، منتج از تغییرات حاصل شده در جامعه است؛ بنابراین خانواده در فرزندآوری و تمایلات آن تجدیدنظر کرده است.

از طرفی، فرزندآوری و خانواده هنوز در جامعه امروز بسیار ارزشمند هستند و نگرش به فرزند به‌عنوان یک دارایی اجتماعی همچنان پابرجاست و تنها تعداد معدودی آرزو می‌کنند که اصلاً فرزند یا خانواده نداشته باشند که این ممکن است بخشی از ایده ورود به جامعه مدرن را تحقق ببخشد (وندکا، ۲۰۰۱)، اما درعین حال، برجسته‌ترین الگوی تمایلات فرزندآوری در این تحقیق، الگوی دوفرنندی است که حتی با در نظر گرفتن نقش متغیرهای مستقل و زمینه‌ای دیگر، این الگو ثابت باقی می‌ماند. براین اساس، الگوهای فرزندآوری تحت تأثیر برخی عناصر مهم هستند. فرزندآوری در فرهنگ و اقتصاد جامعه ایران، ارزش محسوب می‌شود؛ بدین معنا که الگوی تک‌فرزندی اساساً پذیرفتنی نیست، چنانکه نتایج باروری ایده‌آل، این موضوع را تأیید می‌کنند. بخشی از قصد بی‌فرزندی و تک‌فرزندی ناشی از بروز ارزش‌های مدرن خانواده و عوامل مرتبط با آن است. ارزش‌های مدرن و سکولاریسم بر رفتار و نیت باروری تأثیر می‌گذارد (وندکا، ۱۹۹۷ به نقل از رازقی و مدیری، ۱۳۹۴).

جامعه ایرانی هنوز ارزش‌های خانوادگی خاص خودش را دارد. همچنین تغییرات ارزشی و نگرشی در ایران به‌عنوان جامعه‌ای در حال گذار از سنت به مدرنیته، زنان را با خود همراه کرده است. از طرفی زنان با ایفای نقش‌های خانوادگی، خود را با الزامات نقش‌هایشان در عرصه‌های عمومی هماهنگ می‌کنند. براساس نتایج پژوهش، پیشنهاد می‌شود سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های مربوط به باروری با توجه به بستر و شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در هر گروه سنی صورت بگیرد. بخش اعظم زنان نمونه مورد مطالعه خانه‌دار بوده‌اند؛ بنابراین با توجه به همگرایی رفتارهای باروری در بین زنان شاغل و غیرشاغل، علاوه بر اتخاذ سیاست‌های مورد نیاز برای زنان شاغل، زنان خانه‌دار نیز باید در اولویت سیاست‌گذاری قرار بگیرند.

همچنین در غالب پژوهش‌های، زنان به‌عنوان جامعه هدف بررسی شده‌اند. به نظر می‌رسد بهتر است نگرش مردان نیز هم‌زمان ارزیابی شود؛ چراکه احتمال دارد نتایج ارزشمندتری داشته باشد که به اتخاذ سیاست‌گذاری‌ها کمک زیادی بکند.

منابع

- احمدزاده، روح‌الله و طیبه قاسمی (۱۳۹۲)، «بررسی نقش اینترنت بر ارزش‌های خانواده (مورد مطالعه: جوانان منطقه ۱۵ تهران)»، *مطالعات رسانه‌ای*، شماره ۸: ۵۹-۷۲.
- اوچاقلو، سجاد و حسن سرایی (۱۳۹۳)، «مطالعه تغییرات زمانی ارزش فرزند در ایران (مطالعه موردی: زنان شهر زنجان)»، *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، شماره ۲: ۲۶۱-۲۸۳.
- اینگلهارت، رونالد (۱۳۸۲). «تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی»، ترجمه مریم وتر، چاپ دوم، تهران: کویر.
- اینگلهارت، رونالد و نوریس پیتا (۱۳۸۷)، «دین و سیاست در جهان مقدس و عرفی»، ترجمه مریم وتر، تهران: کویر.
- برناردز، جان (۱۳۹۰)، «درآمدی به مطالعات خانواده»، ترجمه حسن قاضیان، تهران: نشر نی.
- بریس، نیکلا، کمپ، ریچارد و رزمی سلنگار (۱۳۹۱)، «تحلیل داده‌های روان‌شناسی با برنامه SPSS»، ویرایش سوم، تهران: دوران.
- ترابی، فاطمه، عسکری ندوشن، عباس و ملیحه علی‌مندگاری (۱۳۹۶)، «تحولات ازدواج و خانواده در ایران»، *نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران*، شماره ۷: ۷۴-۵۵.
- حسینی، حاتم و محمدجلال عباسی شوازی (۱۳۸۸)، «تغییرات اندیشه‌ای و تأثیر آن بر رفتار و ایده‌آل‌های باروری زنان کرد و ترک»، *پژوهش‌نامه زنان*، شماره ۲: ۵۵-۸۴.
- حسینی، حاتم (۱۳۸۷)، «قومیت و باروری: تبیین رفتارهای باروری زنان کرد و ترک شهرستان ارومیه»، رساله دکتری جمعیت‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
- حسینی، حاتم (۱۳۹۲)، *جمعیت‌شناسی اقتصادی-اجتماعی و تنظیم خانواده*، چاپ چهارم، تهران: دانشگاه بوعلی‌سینا.
- روشه، گی (۱۳۹۱)، *جامعه‌شناسی تالکوت پارسونز*، ترجمه عبدالحسین نیک‌گهر، تهران: نشر نی.
- رجبی رستمی، مهدیه (۱۳۹۱)، «بررسی تأثیر سکولاریسم بر باروری در ایران»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
- رستگار خالد، امیر و میثم محمدی (۱۳۹۴)، «تغییرات فرهنگی و افت باروری در ایران (بر پایه تحلیل ثانوی داده‌های پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان)»، *جامعه‌شناسی کاربردی*، شماره ۲: ۱۵۹-۱۸۰.

- رضایی‌نسب، زهرا و سردار فتوحی (۱۳۹۶)، «بررسی عوامل فرهنگی و اجتماعی مؤثر بر رفتار باروری در بین زنان ۱۵-۴۹ ساله شهر ایلام»، فصلنامه علمی-ترویجی فرهنگ ایلام، شماره ۵۴ و ۵۵: ۱۱۳-۱۳۲.
- ساروخانی، باقر و مریم رفعت‌جاه (۱۳۸۳)، «عوامل جامعه‌شناختی مؤثر در بازتعریف هویت اجتماعی زنان»، پژوهش زنان، شماره ۱: ۷۱-۹۱.
- سراج‌زاده، حسین و محمدرضا پویافر (۱۳۸۷)، «دین و نظم اجتماعی: بررسی رابطه دینداری با احساس آنومی و کج‌روی در میان نمونه‌ای از دانشجویان»، مسائل اجتماعی ایران، شماره ۶۳: ۷۱-۱۰۵.
- سرایی، حسن و سجاد اوجاقلو (۱۳۹۲)، «مطالعه نسلی تغییر ارزش ازدواج در ایران، مطالعه موردی: زنان شهر زنجان»، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، شماره ۴: ۱۹-۴۱.
- سرایی، حسن (۱۳۸۵)، «تداوم و تغییر خانواده در جریان گذار جمعیتی ایران»، نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران، شماره ۲: ۳۷-۶۰.
- سروش، مریم و شعله بحرانی (۱۳۹۲)، «رابطه دینداری، نگرش به نقش‌های جنسیتی و نگرش به فرزند با تعداد واقعی و مطلوب فرزند»، زن در توسعه و سیاست، شماره ۲: ۱۸۹-۲۰۸.
- شجاعی زند، علیرضا (۱۳۸۴)، «مدلی برای سنجش دینداری در ایران»، مجله جامعه‌شناسی ایران، شماره ۶: ۳۴-۶۶.
- شجاعی، جواد و بهجت یزدخواستی (۱۳۹۶)، «مرور سیستماتیک مطالعات کاهش باروری در دو دهه اخیر»، فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده، شماره ۷۵: ۱۳۸-۱۵۹.
- ظهیری‌نیا، مصطفی و تقی آزاد ارمکی (۱۳۹۳)، «تحلیل کیفی جهت‌گیری ارزشی و ارتباط آن با تغییرات اقتصادی و اجتماعی در شهر بندرعباس»، فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی فرهنگی، شماره ۳: ۱۳۵-۱۵۳.
- عباسی شوازی، محمدجلال و میمنت حسینی چاوشی (۱۳۹۲)، روند و سطح باروری طی چهار دهه اخیر در ایران: کاربرد روش فرزندان خود در برآورد باروری در سرشماری ۱۳۶۵ و ۱۳۹۰، گزارش تحقیقاتی، پژوهشکده آمار، مرکز آمار ایران.
- عباسی شوازی، محمدجلال و ملیحه علی‌مندگاری (۱۳۸۹)، «تأثیر ابعاد متفاوت استقلال زنان بر رفتارهای باروری آن‌ها در ایران»، زن در توسعه و سیاست، شماره ۸: ۳۱-۵۱.
- عرفانی، امیر و جواد شجاعی (۱۳۹۴)، «تعیین‌کننده‌های بلافصل نیت باروری شهر تهران»، انجمن جمعیت‌شناسی ایران، شماره ۲۰: ۱۶۴-۱۸۶.

- قنبریان بریزیان، علی و مریم درویشی (۱۳۹۵)، «بررسی تأثیر مصرف فضای مجازی بر دینداری و ارزش‌های خانواده، مطالعه موردی: اصفهان»، فصلنامه جامعه‌شناسی سبک زندگی، شماره ۸: ۲۱۹-۲۵۴.
- کاوه‌فیروز، زینب، زارع، بیژن و حسین شمس‌الدینی (۱۳۹۵)، «تأثیر مؤلفه‌های سبک زندگی بر نگرش به فرزندآوری (مطالعه موردی: زنان در آستانه ازدواج شهر تهران)»، زن در توسعه و سیاست، شماره ۲: ۲۱۷-۲۳۴.
- کلانتری، صمد، ربانی، رسول و رزیتا اکتایی (۱۳۸۵)، «بررسی عوامل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی تأثیرگذار بر میزان باروری با تأکید بر نقش تنظیم خانواده در شهر اصفهان»، دانشگاه آزاد شوشتر، شماره ۱: ۱۰۷-۱۵۰.
- لوکاس، دیوید و پاول میر (۱۳۹۳)، درآمدی بر مطالعات جمعیتی، ترجمه حسین محمودیان، تهران: دانشگاه تهران.
- لبیبی، محمدمهدی (۱۳۹۲)، «نگرشی نوین به تحول ارزش‌های خانوادگی در ایران»، علوم اجتماعی، شماره ۶۴: ۳۲-۳۷.
- محمودیانی، سراج‌الدین و سهیلا شهریاری (۱۳۹۴)، «نقش مذهب و توسعه در رفتار باروری زنان کرد در ایران؛ شواهدی از شهرستان‌های منتخب استان کرمانشاه، کردستان و آذربایجان غربی»، مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی کردستان، شماره ۲۰: ۹۱-۱۰۰.
- محمودیان، حسین و رضا نوبخت (۱۳۸۹)، «مذهب و باروری: تحلیل رفتار باروری گروه‌های مذهبی سنی و شیعه شهر گله‌دار استان فارس»، مسائل اجتماعی ایران، شماره ۱: ۱۹۵-۲۱۶.
- سعیدی مدنی، سید محسن، کریمی، حامد، جلیلیان، اردشیر و محمدعلی آرمند (۱۳۹۵)، «تعیین‌کننده‌های رفتار باروری زنان گروه‌های مذهبی شیعه و اهل سنت»، فصلنامه فرهنگی-تربیتی زنان و خانواده، شماره ۲۶: ۷۱-۹۷.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۵)، نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن کشور، تهران.
- Abbasi Shavazi, M. J., and McDonald, P. (2008), **Family Change in Iran: Religion, Revolution, and the State, in International Family Change: Ideational Perspectives**, Jayakody, R., Thornton, A., and Axinn, W. (Eds.), Taylor & Francis Group, New York, NY 10016.
- Ahmadzadeh, R., and Ghasemi, T. (2013), A Study of the Role of Internet on Family Values (Case Study: Youth in District 15 of Tehran). **Media Studies**, No. 23: 59-72.
- Akram, R., Sarker, A. R., Sheikh, N., Ali, N., Mozumder, M., and Sultana, M. (2020), Factors associated with Unmet Fertility Desire and Perceptions of Ideal Family Size among Women in Bangladesh: Insights from a Nation Wide Demographic and Health Survey. **PLoS ONE**, No. 15: 97-134.
- Barbalet, J. (2008), **Weber, Passion and Profits (The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism in Context)**, Cambridge: Cambridge University Press.

- Baudin, T. (2015), Religion and Fertility: the French Connection. **Demographic Research**, No. 2: 397–420.
- Beck, U., and Beck-Gernsheim, E. (2002), **Individualization: Institutionalized Individualism and Its Social and Political Consequences**. SAGE Publications Ltd.
- Bernardes, J. (2011), **An Introduction to Family Studies**, Translated by: H. Ghazian, Tehran: Ney Publishing.
- Bessey, D. (2018), “Religion and Fertility in East Asia: Evidence from the East Asian Social Survey”. **Pacific Economic Review**, No. 23: 517–532.
- Bryce, N., Camp, R., and Salangar, R. (2011), **Analysis of Psychological Data with SPSS Program**, 3rd Edition, Tehran: Doran.
- Erfani, A., and Shojaei, J. (2015), “Proximate Determinants of Fertility Intentions in Tehran, Iran”. **Journal of Population Association of Iran**, No. 10, 164–186. (*In Persian*)
- Fahlén, S., and Oláh, L. (2010), **Female Employment, Work Hours and Childbearing Intentions in Sweden in the Early 2000s: A Capability Perspective**. Stockholm University: Stockholm Research Reports in Demography.
- Ferjka, T., and Westoff, C. (2006), “Religion, Religiousness and Fertility in the U.S.A and in Europe”. Maxplanck Institute for Demographic Research, No. 4: 10–25.
- Goldscheider, C. (2006), “Religion, Family, and Fertility: What Do We Know Historically and Comparatively?” In Renzo Derosas and Frans van Poppel (Eds.), **Religion and the Decline of Fertility in the Western World**, No. 7: 41–57.
- Heyford, S. R., and Morgan, S. P. (2008), “Religiosity and Fertility in the United States: The Role of Fertility Intentions”. **Sociology Forces**, No. 86: 1188–1166.
- Inglehart, R. (2012), **Cultural Transformation in the Advanced Industrial Society**, Translated by M. Veter, 2nd Edition, Tehran: Kavir.
- Inglehart, R., and Pita, N. (2016), **Religion and Politics in the Sacred and Customary World**, Translated by M. Veter, Tehran: Kavir.
- Jeffery, P., and Jeffery, R. (2000), “Religion and Fertility in India”, **Economic and Political Weekly**, No. 35: 3253–3259.
- König, S. (2011), “Higher Order Births in Germany and Hungary: Comparing Fertility Intentions in a National Context”. **Sozialforschung MZES Mannheim**, No. 6: 1–18.
- McClelland, D. (1987), **The Achieving Society**. Totawa, NJ: Barnes & Noble.
- Miettinen, A., and Paajanen, P. (2003), “Value Orientations and Fertility Intentions of Finnish men and women”, Yearbook of Population Research in Finland, No.39: 201-226.
- Miller, W. B. (2010), Fertility intentions, counterintentions, and subintentions – Atheoretical framework and graphic model, Unpublished, Retrieved from http://www.tfri.org/TFRI.org/TFRI Unpublished_Papers_files
- Miller, W. B. (2011), “Differences between Fertility Desires and Intentions: Implications for Theory, Research and Policy. **Vienna Yearbook of Population Research**, No. 9: 75–98.
- Adongo, P. B., Phillips, J. F., and Binka, F. N. (1998), “The Influence of Traditional Religion on Fertility Regulation among the KassenaNankana of Northern Ghana”. **Population Council**, No. 4: 1–23.
- Preda, M., Mareci, A., Tudoricu, A., Taloş, A. M., Bogan, E., Lequeux-Dincă, A. I., and Vijulie, I. (2020), “Defining the Concept of Family through the Lens of Fertile-Aged Women in Bucharest, Romania—between Traditionalism and Inclusion”. **Sustainability**, No 12: 2691.
- Retherford, R. D., Ogawa, N., and Sakamoto, S. (1996), “Values and Fertility Change in Japan”. **Population Studies**, No. 50: 5–25.
- Roche, G. (2012), **The Sociology of Talcott Parsons**, Translated by A. Nikgozar, Tehran: Ney Publishing.

- Sagone, E., and De Caroli, M. E. (2014), "The Portrait of Values in Family: A Cross-Age Study in Sicilian Context". **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, No. 12: 194–198.
- Vogl, T. S., and Freese, J. (2020), "Differential Fertility Makes Society More Conservative on Family Values". **Proceedings of the National Academy of Sciences**, No. 117: 7696–7701.
- Wilson, M., and McClelland, D. (1987), "The Time Course of Perceptual Choice: The Leaky, Competing Accumulator Model". **Psychological Review**, No. 3: 550–592.
- Zang, L. (2008), "Religious Affiliation, Religiosity and Male and Female Fertility", **Demographic Research**, No. 18: 233–262.

